

4816

Frågelista nr 27

Åkerns betydning.

Östörsta delen av Färjö
socken, Blekinge län.

Sig Nilsson

Förledning.

Tid bevarandet av denna prägelista
 har jag begränsat mig till ett litet om-
 råde, nämligen min hemby Slätten i nord-
 östra hörnet av Jönkö socken. Gränser
 mot Kristianstad samt den närmaste om-
 givningar. Min främste sagesman är lant-
 brukaren Karl Jonsson, som nu är 75 år.
 gammal. Han bor kvar på sin jodome-
 gård, som han redan i ungdomen övertog
 och som han borta för ett par år sedan upp-
 höllt att bruka. Den odlingsbara jorden,
 som omfattar ungefär två hektar, välde han
 då till en grann. Gården är belägen på
 byn Stängs västra utmarker ett par kilo-
 meter från mitt hem. Min sagesmans min-
 ne är ganska gott, men allt för svagblum-
 du versta minnet som t. ex. den tidpunkt

Si ett vinst redskaps församling är bruk
 eller Si ett nytt införelse har varit vidt.
 På mindre gårdar och löpstillen användes
 äldre redskaps och metoder kunde ett in-
 se och mera efter det att större gårdar utbe-
 nade sin drift.

En hel del goda upplysningar har jag
 också kommit på av min moder, Agnes Nil-
 son, som tillbringat de första bettids åren
 av sitt liv i småbrukar miljö i byn Skarvud
 ungefär en halv mil sydväst om väst ma-
 rorande hem. I Slätten har hon bott alla
 de övriga bettidsåren.

För att jag på mina föräldrade red-
 skapsbyer har jag fått veta på gårdar
 i den näraste omgivning, men ibland
 har jag också fått veta mig med intant
 beskrivningar.

Fördelen med att begränsa sig till ett litet område visar jag främst genom att språk-
materialet blir omfattigt. En del saker kunde
ju kanske blivit utförligare behandlade,
om jag haft ärgsmän i andra och av-
lägsnare byar, men resultatet hade blivit
att visa femmer till utskott från en va-
riant av dialekten, andra från en annan.

Järnä och Kristiansund sockens dialekt är
ju ingalunda omfattig. En bygd mitt över
om min hemby är gränsvärdet av Södra
Sjöns dialekt markant, och lika långt
väderut har vi skärgårdens speciella dia-
lekty, skärgårdsmått (B@sjamått)
som vi säga.

En ingående beskrivning av min dia-
lekt i förhållande till riksspråk och angräns-
ande dialekter har jag inte g. Skriftligt har

medt biskopsbedium tillfälls varit alltför
mycket skum på ytan. Några inledan-
de anmärkningarna om valet av landsmåls-
böken för biskopsens öfva Gud skall jag
dock försöka göra.

a-ljudet: Det bakre a-ljudet motsvaras
av bokstaf a. Själfvilligen kan det hos vissa
personer finnas djupare något i-aktigt klang
en dragning mot o. Jag har hela tiden an-
vänt a i uttåpet med min sagstomens ut-
tal. a förkortas ofta framför konsonant-
förbindelse, t. ex. i skavde (o k a v d a),
gravde (gräva) (g r a v d a) och akoi i
gubt-formen hade (h a d a). Vidare an-
sätter det som kort ibland riksspråkets öpn-
na a-ljud, t. ex. i sagt (s a k t), kasta
(k a s t a).

Lunds mät kedent a tröcker vit dielk-
 lens ägna, fröna a-tyd. Det kan för-
 komma långt i et. f. rikspråkets a. Ex:
 galen (g ä l a n), jam (j ä a n). Sliffing-
 vring är mycket vanlig, t. ex. i kragg
 (k r a g g), bank (b a g k), hand
 (h a g n), blanda (b l a g a).

Anmärkningsvärt är att infinitiven ofta
 förtäras sitt-a i förbindelse med preposi-
 tion. 4: kan sålunda förbindelser som lass
 upp (l a s ä p), kast av (k a s t ä p),
 rans ut (r a n s ä t) och stäng in
 (s t a n g ä i n).

e-tyd: Detta motsvaras av kedent
 e, men vi kan dock ställningar där tydets
 kvalitet är svårare att påskatta. Så är
 fallet i den oförklarade bestämda substanti-
 veln.

Äbland har jag lykt mig föra - a n och - a t
 för "en" och "et", ibland - d n och - d t.

Här kan också nämnas att pluraländel-
 sen - or för uttallet - a eller - d och lika-
 så a i bestämda slutsviter i plurali - na av svaga fem-
 endot (-na eller -na d). I genet.-ändelsen - adde har
 vi uttallet a av slutande - e.

i-ljudet: Detta har både som långt
 och kort utvecklets till en stigande diffring
 vars första komponent är ett svagt ä-ljud,
 enligt vad jag kunnat märka g. Ex.: rita
 (r₁ä₁i₁ta), sist (s₁ä₁t₁st).

Supinumändelsen ^vsk uttalas - a (t)
 eller - d (t). Ex.: skuggit (s₁l₁ë₁p₁d₁(t)),
 slitit (s₁l₁ë₁t₁a(t)).

Di riksvärdet har t, har min direkt
 ofta c, så t. e. i "sticka" (s₁t₁ë₁k₁a).

o-bjudet: Riksspråkets slutna o-bjud, o, motsvaras både som långt och kort av en stigande diffrong. Sannas första komponent har jag funnit bäst täckas av tecknet ∂ , medan den sista uttalas ∂ . Ex.: bo ($\partial \partial \partial$), balle ($\partial \partial \partial$).

u- och y-bjuden: Dessa har också utvecklat till stigande diffronger med ett svagt ∂ som första komponent. Den diffrong som motsvarar u-bjudet för ut som sista komponent både li den är lång och di den är kort. Ex.: bus ($\partial \partial \partial$),ulle ($\partial \partial \partial$). Riksspråkets $\ddot{u}$ förekommer ej.

Diffrongen ∂y eller $\partial \ddot{y}$ synes mig bäst motsvara y-bjudet. Vid uttalet av den sista komponenten är läpparna emellertid ofta ej så starkt framstjupa som för y och $\ddot{y}$, och ofta hålles också tungan lägre, varför

differansen kan ju ett uttal som närmar sig
 d. ut. Graden av förskjutning är skiftande från
 ord till ord och från person till person,
 och man ju tänka sig ett försum med
 gränsgräden d. y - d. ut. Externa förskjut-
 ningar ända till d. ut. förekommer, och jag har
 hört uttalet l. d. ut. sa (lyse) som nämnts
 har jag i flera full beteckningarna d. y och d. y,
 som kommer närmast min seglamans uttal.

I st. f. riksspråkets uttal har vi ibland
 differansen d. a, så t. ut. i mugg (m. d. a g),
 brugga (t. d. a g a), ibland också e som
 i tumme (t. e. m e) och rum (r. e. m).
 Uttalet d. förekommer i tumma (t. r. e. m a),
 buske (b. e. s. k a).

Riksspråkets y har ofta uttalet e,
 t. ut. i flyta (f. l. e. t a), kys (f. y. e. s).

ä-lydets: Riksskräkets ä för långt ä-lyd
 (av för. långt a) förekommer i, men dialekterna
 har en skillnad med a som starkaste och för-
 sta komponent. Sista komponentens kvalitet är
 vanskligare att bestämma, och jag har använt
 bokstaven ø eller ø efter vad jag i varje särskilt
 fall lydd mig ursäkliga. Det ä-lydet som upp-
 kommit av äldre kort ^{och ø} uttalas ø både som
 långt och kort. Så har vi t. ex. bit (b₁æ₁ø₁)
 men råg (r₁ø₁g) och sätt, p₁æ₁t, p₁æ₁t.
 (s₁æ₁ø₁t) men brott (b₁r₁ø₁t).

ä-lydets: Både som långt och kort har
 detta i regel diffongrats. Den första och ster-
 kare komponenten har jag ibland funnit mot-
 svara det yngre æ, ibland det slutna æ. Sista
 komponenten är i eller ø. Samma lyd som i
 riksskräket har vi t. ex. i fläta (f₁l₁æ₁t₁æ₁),
 rät (r₁æ₁t₁).

Ö-lydets: För det långa ö-lydet har jag i regel använt kedret ø och för det korta e. Tid utskilt av ø är lånarna ofta släp-
pare och ij så skilt framskjutna som vid riksspråksuttal, lydet blir ij så "spektigt".

Beräffande konsonanternas beteckning är ij mycket att säga. När r-lydet uttalaras är det r. I slutlyd efter vokal och med-
lem vokal och följande konsonant vokaliseras det till d. Ex.: kort, o (k_oä_ot), mor (m_oä_od).

Sj-lydet är det bakre j.

Tje-lydet har jag funnit vara riksspråk

föredom g, k och g har jag litet repre-
sentera både bakre och främre g-, k- och
äng-lyd.

Jag övergår nu till att besvara frågeställn.

Yorubas redskap

Gemensam berättning på de redskap som användes till dragarna var rentligen redskap (r e s k a y, -a t, -, -a m), men också formen don (d o a m, -a m) användes. Denna form förekom dock endast i singularis, och en fras som denna var vanlig: det är för dålig don (d e a y, y o d a a l t d o a m).

Om hundredskap är olika steg användes formen verktyg (v a r k t o y, -a t, -, -a m)

Hundredskap:

Ycor: Den yngsta typen var bätygen (b o l o k s, -a m, -a, -a m a). Denna nya var mycket ovanlig och i regel helt rektangular (fig. 1). I bland var dock eggen (e t g, e t g a m, e t g a, -a m a)

en smula bredare än ykhemmaran
 (ē k s k à m | a, -a n, -ra, -ra na).
 Ykan var hemmasmidd (hē m a s m e i d a),
 och då eggstillet var eggstilt, fick smeden
 taga hand om ykan och smida på nytt
 stål. Denna process kallades att bo ykan
 (b o @ ē k s a n; b o @ d a, b o @ t).
 Då ykan var ovars, fick man sligna (s l i g n a,
 -a d a, -at) den, men var den endast obe-
 tydligt ovars, fick man egga (ē t g l a, -a d a,
 -a t) den. Skufft tillverkades av något
 kraftigt träslag, helst askträ (ā v a n-
 k o @ k) och sattes fast i ögat (ē g l a,
 -a t, -a n, -a n a n). Till rothuggning och
 dikensarbeten användes släna ykan. Tid för-
 rekommände smidearbeten användes en
 mindre yka med bredare och svängd egg,
 en s. k. handykan (h a n ē k s), fig 2.

Kardytan var försedd med ett litet verktyg, som kunde användas till att dra ut sprick med.

Fläckor: Den fläcka som först kom till användning vid odlingsarbeten var fläckhakan (f l ä c k h å k | a, -a n, -a, -a n d), fig. 3. Vid nyodling högs först bröden omhull, kvistades av och försådes undan. Kvistar och ris brändes rugg och över huvud taget allt som kunde brännas. Med fläckhakan bearbetade man sedan det övresta lagret av tjung (j o n g | a, -a n), mulnade berr och mossor (m o s s | a, -a n), förså det sidde man rög direkt efter samma haktning. Det besidda stycket kallades en bräna (b r ä n a | a, -a n, -a, -a n a), och ruggen kallades brännrög (b r ä n a r ö g | a, -a n). Om man

inte var för skarbunden, kunde man följande,
 är djuptryk (j: ð n b r d y t a, - b r e t t
 - b r e t t a), och vid detta arbete kom
 den andra hacktypen till användning, nämligen
 djuphackan (j: ð n k a k a, - a n,
 - a, - a n d). Dessa var smalare och kunde
 i ena ändan ha en pik att bryta
 loss smärre skvar med. Hackan kallades
 då också pikhacka (p i k h a k a).²⁾
 Ett slags hacka var också rensjärnet
 (r e n s j a r n, - a t, - a n).³⁾ Sjukha
 hackan var här liten och oftast rektangel-
 kvadratisk och försedd med ett långt skaft.
 Rensjärnet användes då man hackade, bryta-
 de och tog upp göttis. Alla hackor var
 hemmasmidda och ett bruk som kallades
 att hacka (h a k a, - a d a, - a t).

¹⁾ Se fig. 4

²⁾ Se fig. 5

³⁾ Se fig. 6

Vid dikning i skolkunden förvänt användes
 böjor (k_oo_r p_e, k_oo_r p_an, k_oo_r p_e,
 -a n a), se fig. 7. Med denna böjrade
 man (k_oo_r p_e, -a d a, -a t).

Krathor: Det redskaps som kallades
 kratta (k_rä t_a, -a n, -a, -a n d) använ-
 des mest till att hålla sig med (se under
 sidan!). Krattan bestod av ett rakt trä-
 stycke med åtta pinor av trä i böjrade
 hål. Ett rakt trästycke var glöggat i
 (a_i g_lö g_at, a_i g_lö k_t). Pinnen
 glögga användes över huvud taget då trästycken
 fästes vid varandra genom att ett hål uthölls
 i det una, var det andra sedan ingressades.
 Efter skolskiftet användes krattan till omringning
 av järnåpor (j_an r_e t_a, -a n, -a, -a n d)
 i olika storlekar.

Ett krattliknande redskap, som bestod av

en vanlig greps med korren bjäda i rätt vinkel
 var dyngbradan (d.ä. g h ä g/a, -a n, -a,
 -a n d), fig. 8. Korren var något utkamrad så
 att de blev bredare än på en vanlig greps.
 Dyngbradan användes vid avlastning av gödsel.

Sitt speciella utseende hade härfäp (h.ä. r ä f s/a, -a n, -a, -a n d), fig. 9. Den var omsorgs-
 fullare snidad än brattan. Tvärsnittet, i vilket
 ginnarna sett, var svagt och kallades räp-
 huvud (r.ä. f s/a h.ä. h ä h e, -t, -, -n). Hä-
 rfäp användes vid slätten till att räpa hö
 och till att räpa stubbkrarna, vilket arbete
 kallades att sträa (s.ä. r ä a s/a, -a d a, -a t).

Man brattade och räpade (k.ä. r ä t /a, -a d a,
 -a t; r.ä. f s/a, -a d a, -a t).

Efter sådden spades jorden från stenarna
 med en sliten kvast av björkis (k.ä. v ä s t/a,
 k.ä. v ä s t/a - a n a). Utblet

ka@ot användes i eng av mycket gamla personer.

4816

Grepar: Den gängse typen var dynggrepen
(d̄d̄ȳḡḡr̄ē̄p̄, -d̄n̄, -d̄, -d̄n̄d̄) eller gödsel-
grepen (j̄ē̄s̄āl̄ḡr̄ē̄p̄). Båda formerna an-
vändes ungefär lika ofta. Så långt tillbaka min
sagasman minde tillverkades dessa grepar av
järn hos bysmiden och försigs sedan med ett
enkelt, rakt träskaff. Turligen hade de fyra
horn och kallades då också fyrbornagrep
(f̄d̄ȳd̄k̄d̄ān̄āḡr̄ē̄p̄). De användes främst
till att låsa dynga med (l̄ǟs̄ād̄s̄ȳḡā).
Formen grepa användes också i vissa sam-
manhang. Man skulle t. ex. grepa ur hosgrä-
sen (ḡr̄ē̄p̄d̄h̄ē̄k̄ōs̄ḡr̄ǟs̄ān̄), om
man skulle laga gödsel ur griskättan. In-
den båda grepen som dynghaka se ovan!

Av trä tillverkades närgrepen (m̄ē̄k̄d̄ḡr̄ē̄p̄),
som användes i ladugården. Den bestod av
tre gamla plattor ^(av trä) glöggade i en trä-

slå, i vilken skrift var justert på samma sätt.
 Skriftet skulle helst vara en björk. Det var
 la ordet grege har i pluralis accent (grējpa,
 -d n d).

Squadar och skovlar: I sagsvannens bann-
 dom funnas ännu träspadar (trē^v spā^apa,
 -a n, -a, -a n d), men de till gå utt komma ur
 bruk. De var rektangulära och fjärsidda med
 järnskaft. I deras ställe kom järmspadar
 (jā^v m spā^a a), som köptes fabriks tillverkade.

Två typer funns. Lihesspadan (lā^v k a spā^a a),
 fig. 10, som var ganska lång och smal och rum-
 dard i ändan samt den tyge, som vanligen kal-
 lades potatisspade (pō^v t a t a spā^a a), fig. 11.

Denne var kortare och bredare och avrund-
 nade i ändan till en spets. Främst kom pota-
 tispaden till användning vid köstas potatis up-
 bägning. Att använda spade: gräva (infinitiv)

Da ett ord
 före kommer
 flera gånger,
 ga jag för-
 men i n. 27.

gråva, gräva; verbena gräv, grävda, grävda; substantiv gräv, grävt, grävt). Termen skovel synes jag ha varit vanlig. Den utdunpatisa träskovel, som ännu någon gång förekommer vid snös kotning, kallas träskoffel (træskoffel, -elom, -la, -lana). Dessa typ har liksom de äldre träskodarna en jämn- eller plåtkorning i ändan. Med detta verktyg skottade man (skotta, -ada, -at). Även då man brukade spade kunde sistnämnda form användas, t. ex. i ett uttryck som detta: skotta av strängarna (skotta, -strängarna), dvs. gräva bort jord från rotstubsstämorna, som kallades strängar.

Benämningen skoffel är den gängse för de moderna järnskofflarna (skoffel, -elom, -la eller skoffla, -lana eller skofflana). Att använda en spådan kallades att skoffla (skoffla, -skoffla).

-aida, -at). Då man öste potatis och såd användes en skoppa (sköf|a, -an, -a na), fj 12. Den var full av trä och skuren i ett stycke med utryg för man handlar i skaffet.

Torkbyg för skrubbing: Troligast var givet vis järnspett, som kallades järnsake (j^än-s^ta|ka, -an, -a, -ana) eller järnspett (j^än-s^pe^tt, -at, -an). Man kottade med järnsaken (köt^a ma j^än-s^ta|kaⁿ). Köttsmedel vid skrubbingen, som bonden själv kunde skapa, var bommen (b^öö^m, b^öö^man, b^öö^mla, -ana) av trä, som den var tillräckligt lång och kraftig, var en utmärkt hvirvstäng. För att kunna utryttja hävsängsbyggen hos spett och bom lades man in sten av passande storlek under de samma. Den kallades brött (br^öt, br^ötat, br^öt, br^ötan).

Släggor: Jämför benämning var slägga
 (s l ä g g a, -an, -a, -ona). Stålen kunde vara
 mycket skiffrade. Man slaggade sten
 (s l ä g g a s t e n) med detta redskap. Tid
 benämning av sten användes stens (s t e n b e n
 -t-, -n) och en slaggformad hammare, stensam-
 mare (s t e n h ä m m e r, -an, -a, -ana).

Stendräger: Det vanliga transportmedlet
 vid boplatsen av sten från åken var stendrä-
 gen (s t e n d r ä g e r, -an, -a, -ana), som också
 kallades stenslädra (s t e n s l ä d r a, -an, -a,
 -ona) och som hade en ganska speciell konstru-
 tion. Den bestod av två små svängda
 bjälkar (fig. 13), som framåt gick samman och
 bakåt var glöggade i ett tvärsnitt. Några
 särskild benämningar på dessa delar har jag ej
 kunnat få. Bakåt på tvärsnittet var två
 kraftiga hättingslängor fastslagna. Framåt

var skrobjörnen fögad till främre delen av en
 halvvagn (böl t vä t g n, -a n, -a, -a n a),
 dvs. en arbetsvagn (fig. 14). Denne främre del
 kallades framvagn (f r ä m vä t g n).
 Framvagn och skrobjörn var förenade medelst en
 kraftig dubbt (d o b t, -a n, d ö t | a, -a n a), som
 gick genom skrobjörnens mittersta bjälke och den
 speciellt korta längda (l ä t g d a, -a n, t, -a n d),
 som användes för detta ändamål. Skrobjörnens
 framända vilade vidare på framvagnens vid-
 bora värdel, lösbändan (l ö s b ä t g t, -a,
 -a, -a n a), medan bakändan vilade på mar-
 ken, till som hade vilat på den och som
 skulle bortforslas. Till redskapet hörde vidare
 en mycket grov bärre allt av trä (fig. 15)
 med kraftiga beslag av järn och grova trä-
 bjälke. Dessa bjälke hade större diameter än de som
 vanligen hörde till halvvagnen. Ett par

grova jämskrokar var fästa vid var sin ända av allén, medan kraftiga, böjda järmbeslag satt runt alléns mitt. Då stenen vältråk på bjälkarna, bakades bättingarna gamla fast i var sin av beslagens krokar. Därefter bindades bättingarna upp på allén genom att denna vreds runt med hjälps av jämsyett, som streds i järmbeslagen som härsyngler. Då stortjärnen sålunda höjdes från marken, listes allén i sitt läge med hjälps av ett sytt, som då streds helt igenom ett beslag och sedan vilade på härsynglet.

Hörsyngler och dragordningar:

De dragordningar var skadlar allmänt (s k ä k a b, -d m, s k ä k a, -n a), in-ke vara till vägen utan också till ända och harn. Vid dessa senare redskaps underbyg- des de allt mer och mer av timmer (här n/a)

-an, -a, -ana), som nu är förhållande.
 Skadlorna skulle helst vara av naturligt svängd
 björk. Så man körde med oar, jernas rida
 vara skadlar till verbet (c̄n w̄t) utan
 också till tväret (t v̄ ä b̄ t), dvs. till tvä
 oar. Tvärets skadlar var av speciell konst-
 ruktion (Fig. 16). De gick samman fram till och
 fungerade som ett slags styrning (s t̄ y d -
 s t̄ ä q z, -an). Ensom parandarna gick i
 ett hål en järnring, järnhanden (j̄ ä n h̄ ä t z k,
 -h̄ n, -a, -ana), som hängdes på akbraken.

I detta sammanhang kan det vara berätti-
 gat att beröra akets och därmed sammankör-
 de anordningens konstruktion (o k̄, o k̄ a t, o k̄,
 o k̄ a n), fig. 17. Aket tillverkades av naturligt
 svängd björk. I mitten mellan oarna häng-
 de akbraken (o k̄ r̄ o o k̄, -an, -a, -ana). Den
 kunde flyttas mellan jernas, som satt i hål på

akets översida, beröende på vilken det som
 var sluktat. Längre ut mot var och en av
 akets ändar satt ett runt järnholag med
 en järnsing i. Från denna järnsing gick två
 små sättingsbungar, kombjelona (h. d. @ d m
 t d g h a, -a m, -a, -a n d). I ändarna på dessa
 sättingar satt ett par ringar, bestående
 av ålskinn (a. d. l a f a t n, -a t, -a m) men
 ibland gjorda av rep. De kallades kombjeggar
 (h. d. @ d m h a t g h a, -a m, -a, -a n a) och kringles
 över oxarnes horn, som sålunda fick bli drag-
 kreffens utgångspunkt. Tömmen var av rep
 och kallades axödd eller bara ödd (ö. k. s.
 ö d, -a m; ö d, ö d a n). När dess ändar
 lindades runt hornen och sist gjordes fast
 i öronen, har jag fått alltför bristfälligt för-
 klarat för att kunna beskriva det detaljerat.

Till parvlar användes också en enkel kätting,
 som gick från harr- eller ärderkraken fram
 till akkraken. Vidare gick ofta en rak o-ring
 med järnknä och ring för harr- eller är-
 derkrak fyllda samma uppgift. De skadlar
 som användes till harr och ärder var mest till
 förbundna med ett hästtycke, en hästbit
 (t v @ d b a i t, -a n, -a, -a n a), i vilken skack-
 lama var glöggade. Den hästtyckade alltså som
 ett slag svängel och var försedd med det mitt
 beslag, som oelun beskrives i samband med
 svänglar. Skadlar med hästtycke kallades
 drag (d r a g, dr ä g a t, d r a g, dr ä g a n).
 Skacklamor, i symmetri till vagn, kallades också
 skaklar (s k a l m, sk ä t m a n, sk ä t-
 m a, -a n a). Linorna var av ren eller van-
 ligare smalt kätting. I det svare fallet hänsa-
 des de med hästtycken (t r ä n s a m e

färd (färd). Detta för att bisk eller bakken
 ej skulle strädas på ören. Men kon, ty man
 lindade helt enkelt ett stycke fjäder runt
 linan och band fast det med snören eller,
 som det hette, simmar (sai ma, -an, -a, -and).
 Linorna fästas med krok i selen och mist
 med krok också i svängeln. I mittertid förkom
 det att linans nedre änden (läng ka, läng kan,
 läng ka, -ana) var näst slösa, så att de
 snävare kunde få tillbaka genom en av dem.
 På så sätt upplod en snara, som triddes över
 svängeländan.

Svänglar: Den enda kända benämningen
 är svängel (sv äl ga l, -al an, -la, -lana),
 fig. 18. Mittelstycket kallades ögla (ö g la, -an,
 -a, -and) eller mäsa (m ä ra la, -an, -a, -and).
 Numera ögla kunde också brukas som ärdstyggen,
 och någon annan kände min sagesman ej till.

Svängeln kunde också saknas i midledet, nämligen
 då linan trädde på som ovan beskrivits. Den
 stora svängeln som användes vid jaktövning
 kallades mellansvängel (m^ai l^a r^e s^väⁿg^el)
 denna kom är numera i rikt utgått. med
 benämningen stora svängel (s^to^ra s^väⁿg^el).
 Som jämsamt benämning på alla svänglarna an-
 vändes drag. Numera kallas också den stora
 svängel för drag, på vilken delarna till en fler-
 delad jämkant jästkas. Till att förena svängel
 med harn användes karvbrak (k^ar^vbr^ak -
 k^ro^ll^e, -aⁿ, -a, -aⁿa), fig. 19. denna skulle vara
 spjutväxt (f^ol^ve^kst), dvs. ha grenar,
 som kunde jämsbjöras dels som handtag och dels
 som fjötk i karven, lättn att haka loss. Detta
 renas var viktigt, ty då man vid karvning kom
 till åkerrenten, vände man sig karven utom
 behåde loss karvbraken med draget vände

säi eller och krusade just i harrrens andra
 ändra. En smidd järnbrak för epikes just
 på harrbraken till att hänga svänglar i.
 Senare kom harrbraken av järn med till-
 rånade konstruktion i bruk. Till slög använ-
 des en s-brak av järn, kallad *es* (*es*,
esat, *es*, *esam*). Braken för svänglar
 på ändret kallades *hake* (*hå* *hå-am*, *a*,
-am). Hitt järn i skaklarna för slott-
 tunga (*sel* *tså* *hå-am*, *-a*, *-am*), fig. 20,
 av järn, som var just vid slottet. Någon särskild
 form för dessa hitt har jag ej kunnat finna. Sl-
 tungan stods genom häkt i skakeln och för-
 sågs bäras med en spunt, en *selnägga* (*sel*
knä *hå-am*, *-d*, *-dam*) en spiltvärd björk,
 fig. 21. En fullgod *selnägga* borde ha varit
 svår att finna på grund av den oregelbete
 formen.

Åider: Två former av ordet friskom,
 als (äq d a, -t, -n), som synes ha varit den
 vanligare enligt sagorommen, och als (äq d,
 -t, -n). Åidret stika delar var fötjunde (fig.
 22): 1: mulle (m a u e l a, -t, -n), helst till-
 verkat av og fjök och senare fört ett med
 släkterna under. 2: Kät (k a e t, k a e t a n,
 k a e t a, -a n a). 3: Bill (b a i l, b a i l a n,
 b a i l a, -a n a eller b a i l o v.), som äldst
 var hemmasmid nu jämn med släksoring
 i näsan (m e s a, -a n, -a, -a n d). Senare kunde
 man höra biller hos handlanden i byn. 4: Ben
 (b e n, b e n a t, b e n, b e n a n), som nedtill
 var frskantigt (f r s k a n t a t) och gläggat
 i mullet, upptill avrundat för att det skulle
 bli behärligt att hålla i. 5: Sting (s t a g, s t a g a n), som var gläggad fram benet.
 6: Skidr (s k i d a, -a n, -a, -a n d), var en ärla

var glöggad i mulltet och den andra genom
 slängen. 7: Tjaga (fzj^vg/a, -a, -a-na), som
 helst skulle vara en sjöväxtgren, in gjungel
 (g^vg/a, -a, -a-na), som spikades
 fast på mulltet (fig. 23). 8: Kake (Ch^vg/a,
 -a, -a-na), som smiddes av järn och spika-
 des på slängen. 9-2: Kilar (fz^vg/a, fz^vg/a,
 fz^vg/a, -a-na), användt när kunde reparera jär-
 nans djup. Om bit 9-1 slops längre in, gick
 ändret vidspjuren, om bit 9-2 slops in, blev ut-
 satsen fullt. 10: Pinne (g^vg/a, -a, -a-na),
 vars syfte var att stödja handen så att den
 inte skulle glida längs ändret. Vid vila kunde
 man också hänga lönnen på den. 11: Någon
 speciell benämning på denna pinne har jag ej
 kunnat finna. Den försbjöds som ett slags
 handtag, om ändret behövde lyftas t. ex. då man
 vände vid järnans slut. Då ändret var

kom till användning vid begravning av potatis,
 gissades ett byggbräde (kə̀tə pə t r ə d ə, t
 - - - a n), som skulle skydda yngre jorden mot po-
 tatisråttorna (grot a t a k a t a n a) och
 alltså tjänstgjorde som ett slags förstärkt fjärr.
 Vid körning med paroxan användes också s. k.
 ketslingsåder (kət st a g g s i g d s). Skivan
 på detta gick ändå yngre till arbet. Ett köra
 med åder kallades ärga (ə r j a p ə g d s,
 a g g t)

Plag: Plagen (p l ə a, p l ə a n, p l ə a / a,
 - a n a) finns i bruk redan i min (barndom) sagomans
 och redan då var det den konstruktion jag var-
 vort från den nuvarande. Plagstjäl och skum-
 rist är dock tillbehör av yngre datum. Skalmarna
 som tiller av trä. Plagen var från början jättes
 tillverkade. Skalmarna som var de samma som
 nu, nämligen följande (Fig. 24): 1: Kropp (k r o p p

kröpa, kröpa-ana), på vilken de övriga delarna var järnkruvade. 2: Skalmar (skalmar), som var förmedel med stag (stagg, staggat, stagg, staggan), 3. Skalmarnas yttersta ändrar var utskurna till handtag (håntaggat, -an), 4. På senare använde järnskalmar järnprickhandtag järnkruvade. 5: Ås (åssåssan, åssåsa-ana) med hål i ytterändan. I något av dessa hål, beröende på hur djupa man vil- le ha järnan, järnbitens medelst en liten dubb- bebit (bit-säl, -at, -an), 6. I stället av detta hål sattes sedan kraken för vängeln. 7: Kniv (knä, knävar, knäsa-ana), som numera är borta. I den lilla järnan var skarnist (skarnist-an, -a-ana) med lik- artad form. 8: Jävel (jäv, jävelat, jävel, jävelan), som senare tillkommit. 9: Tand- sida (tandsida-an, -a-ana). 10: Tänd-

skiva (ve ò n b a i v a - a n - a - a n d). 11: Skär
 (b a s - t - j m). 12: Bill (b a r t l l l e r b a r t l l),
 numera undantvingad av benämningarna spets
 (s p e s, s p e s a n, s p e s a - a n a). Skär och
 bill kunde vara i ett stycke. Så de blev slita,
 för smida smida på nytt stål, bo dem.

Numera säger man "vassa en plugg", t. d.
 vi är tvungna att vassa spetsen, för den är
 uppsliten (v e a t v e g n a o v e s a
 s p e s a n f o r d e n a o p s l e t t e n).
 Vanligen var pluggen en höghög (h ö g g e p l u g g),
 dvs. vände åt höger, men också vänstehög
 (v e n s t a p l u g g) förekom. För transport av
 pluggen användes en släpa (s l e p a - a n - a - j m)
 av enkel konstruktion (fig. 25). För plankom-
 gar av kraftigt träslag, bröt k (è k a), förma-
 des medelst ett par brädor. Släpar av denna
 typ kunde också användas till andra brädsmåre

skaras med. Korra skärkor asade (a s/a, -ada, -at) man ploggen. Att köra med plog var att plöa (p l/a, -ada, -at)

Sladd: Benämningen sladd användes för en ett helt annat redskap än nu. Det äldre redskapet var sladden (s l a d, släden, s l ä d/a, -ana) eller jordsladden (j o d s l ä d, fig. 26. Den var skuffelirande, något utgrävt bak till och skulle helst vara tillverkad av ett enda stycke hårt trä. En kraftig gum fjämskjade som handtag. Den skulle med till vara bräckt och löpa som ett slags fjämskjning längs sladdens botten röstes förda fram till den järnbeslagna förre framkanten. På vardera sidan fanns järnögloar till att följa hållningstungrar i. Dessa förenades i en ring som övergloar hade fast i med en krok. Med denna sladd avlägsnades stora järnrester i åker och på slög-

vinger eller ärvingar. Den kunde också användas till att köra ut jord från diken eller till att fylla diken med jord.

Den moderna stadden eller staddkarven (stād här v) är en fjäderkarv i stort format med flera och kraftiga rinnen är en sådan.

Karv: Färgse benämning var karv (här v, här va n, här va, -ana eller i pluralis här va, -na), fig. 27. Olika typer fanns, och den vanligaste var träkarven (træ här v) eller träbälakarven (træ bäl här v), fig. 27. Den kallades också slätthorn (slät här v). Dessa karvtypen bestod egentligen av två halvor, förnådde med en karvsten (här v sten -ana -ana) av järn. Deras öra änden var utskansad till en kula, och i andra änden sattes en spunt, en s. k. lömskida (lön stäck -ana -ana),

som i regel utgjordes av en smidd spik (småida
 o g a i k) med slakt huvud. Huvuderna var ett
 slags gungjärn, och de båda karvhalvorna kunde
 lätt fästas ihop. Dessa halvor var tillverkad av
 järn, eventuellt från bålar (b o t, b o l f a n, -a,
 a n d), dvs. relativt kraftiga fyrkantiga bitar av
 trä. Dessa förändrades med två karvskidor
 (k a r v s k i d a, -a n, -a, -a n d), som var glödda
 de genom dem. I bilena satt gungarna, som
 var gjorda av kraftiga grangrenar på följande
 sätt. Då man högg grenen av trädet, högg man
 in i stammen ett stycke. Alldeles intill stam-
 men blev grenen avsevärt grövre och breder ut
 sig konformt. Det stycke av grenen som huggits
 ur stammen smiddeles en till, så att det passa-
 de i hålet i bilen, och gungen hindrades att lyftas
 helt igenom av den närande konformiga förgro-
 ningen. Därändå som skulle lösa i jorden gubba-

des till (fig. 28). Tränsinnena utsattes varare
 med smidda järnsinnen, och hannen kallades
 då jämbälshann (j^ä n^u b^ä l^a h^ä r^u). I
 två diagonalt motsatta hörn sattes kraftiga järn-
 bestag till att hålla fast hannbröken i. Den o-
 gräs under hannvingen samlades i sinnessna, tyf-
 te kökbröken den fria hannen med en gran, som
 i nederändan var försedd med en kraftig knagg-
 klyka, den var klymning (k^l b^ö y^u r^e), fig. 29.

Tränsinnena användes till att släta ut fjärona ef-
 ter plöjning och arjning, till att håva träder och
 efter jordis utläggning.

På nedmyllning av säd användes multhärd en
 hann av annan typ, som hade flera olika benäm-
 ningar: multhann (m^u l^h h^ä r^u), gåsafota-
 hann (g^ä s^a f^o t^a h^ä r^u) eller klubbhann
 (k^l b^ö y^u s^h h^ä r^u), fig. 30. Konstruktören var
 triangelformad och som ett slags skivinsättning

Jungfrade en smutt rognab/hinde slö, stygginnen
 (stöd, på i na, -a n, -a, -a na). Om rånstekt
 kunde vinnas berende på slöheten av havren, och
 givarna bekrade i formen en gäst. Havren
 användes efter sådden till att mylla ned så-
 den (m. a. u. l. a. n. e. a. s. e. t. n.). Till detta
 arbete användes också ärden.

Att köra med havr kallades harva. Harva
 lägga (här va, -ada, -at; här v/la, ga,
 -la a, -la t). För olika harvningar fanns
 speciella beteckningar. Således stältharvade slät-
 härva) men efter glöjning och ärgning. Efter
 glöjningen harvade man långt med jirona, medan
 man efter ärgningen harvade körs över den
 (la g. s. m. e., t. v. a. s. e. v. a.). Efter ro-
 tatisupptagningen harvade man rotatis (här va
 n. o. t. ä. t. a.). Det harvade stycke som bildades
 då man kört från en ändan av åkern till den

andra kallades ett strök (strök, strökat,
strök, strökan). Om ett strök inte kom
skeddels intill det frögående, bildades en sprick-
gädda (sprickgädda, -an, -a, -erna)

Tält: Tälten kallades alltid hubb (hubb,
höban, höbän, -ana), fig. 31. Den äldste konst-
struktionen var mycket enkel. Ett avkastat stycke
av en kraftig trästam, i regel av något tungt
och sluttigt träträ som bok eller ask, utgjorde själ-
va hubben. I hubbens båda ändar sattes dubbar
islagna, och på dessa hängdes sladdarna, antingen
direkt genom borrade hål eller genom ett järn-
beslag på sladdens över- eller undersida.

En något yngre konstruktion var den två-
lade hubben. Medelst järndubbar var de två halv-
barna förbunden i en enkel bårcross. På denna
som skulle man ibland put i båda (lägda)
som man lade sten i för att öka tyngden. Upp-

gift om att man hade ställning till att sitta
 på hos sig i fält. Med kubben kubbade
 (k_ub_a-a_da, -a_t) man.

Köst - och värplöjning.

Åker: Det är åker (ä_ok_a, -n, ä_ok_a r_a, -n)
 användes dels om odlad mark i allmänhet,
 dels om inskär av diken eller skummarer om-
 givna fält. Om odlad jord, i allmänhet an-
 vände också uttrycket öppen jord (ö_pn j_od).
 Åkrar begränsade av diken eller skummarer kal-
 lades oftast bycker (l_ök_a, -a_n, -a, -a_n), och
 namn som Domsthycken (f_är_ma l_ök_an),
 Gransthycken (g_ra_nä_ta l_ök_an) och Bunk-
 Luche (g_äm_la l_ök_a) är ännu vanliga.
 Benämningen fält användes i alls. Ett smalt
 åkerbycke kallades rumsa (r_em_sa, -a_n,
 -e, -a_n). Som namn på en lång, smal åker

finns somast Amman (rò me pa ri). Vid
 guldgruvet av upptäckandet förade ännu fick
 man mot slutet kvar som i ena ändan hem-
 de vara smala, i den andra breda. En sådan
 lag kallades hil (g ja l). Ett långt utdragt
 höm kallades snippe (o ne pe, o ne pa,
o ne pa, -ana) eller bara höm (h o je o, -at,
-an). Stora äkrar kallades gärden (j a d, -t,
-n), men sådana finns ej på Isakken. Man ka-
 lade t. ex. om Randata gärde (r a m d a l a
j a d), varmed avsågs den lördiga Randatas lättn.
 Ordet land finns endast i sammansättningarna
fråggs län (f r a g s l a n, -at, -an),
bet län (b e t l a n) och plög län (p l o g l a n,
l a n). Den sista betydningen avsåg en myrlöjd
 äker. Vidare finns naturligtvis ylmätten hunn-
land (h u n n a l a n) och kärr land (k e r r a l a n).
 För att ange särskilt stor areal hade

man det obestämnda uttrycket höra (h ö ä,
-t-, -n).

Plöja: Om plöjning i allmänhet användes
formen plöa (p l ö ä, -ada, -at). Uttrycket
höstplöja (h ö s p l ö j a, -fjööda, -fjööat)
användes i betydelsen höstplöja. Sedan hade man
speciella plöjningsformer som plöa vall (p l ö ä
v ä l), plöa råstubb (p l ö ä r ö s t u b b)
och plöa havrastubb (h ä v r a s t u b b).
Höstplöjningen började så fort stubbåkrarna var
tomma, och på smågårdarna (små g ä r d a r n)
sökte man bli färdig till frövedan i slutet av
september. Vid spjåkig väderlek kunde ju detta gällande
lyckas, och på stora gårdar höll man så till
fram mot jultiden (j u l t i d e n). Då
kragarna var trötta, fik de grästa (g r ä s t a,
-ada, -at).

Den jord som skulle sås så vären sökte

4816

man få nöjd på hästar. På små gårdar och
 lögskillen hade man ofta bösa en dragare till
 handa, antingen ett eller två, och vid längre
 glömska fick grannar hjälpa varandra med dra-
 gare. Turligen fick en man ofta slagen med en
 en annan skotte lömmen och gidsvinnigen. När
 mera stöter en man hela arbete. Om dragarna
 var laka och ibblatiga (a i l b a t i a), dvs.
 triska, fick man ha en rick (n a i s k p a i s
 k a m, n a i s k a - a n a) eller slaga (o l a i p a,
 - a n, - a, - a n a) att o l a i med.

Den som hade lite jord men ej någon
 dragare fick mot betalning, oftast i form av
 dagsverken (d a i k s v a r k a, - t, - a n), laga
 ett år (l e g g a, - a d a, - a t, g h, g r a n, g r a,
 - a n a). Ett inrebar då dragare med redskap.
 Fördelningen av hjälper kunde variera, men ett
 dagsverke för en dragare brukade anses skiltigt.

Om jorden var fin och lätt att plöja, var den lättplödd (lät plödd). Men också också reka sig bra (reka sig bra). När jorden tidigt på våren för juktig, var det för snart (för snart) och var den hård och storbunden, var följande uttryck vanligt: det är hårt som järn (det är hårt som järn). På hösten skulle man igröligaste mån djungla (djungla). På våren däremot ville man bevara jordens juktighet så väl som möjligt och glöjde där för grundare. För stor juktighet kallades surka (surka). Att skumploa (skumploa) är en modernare metod. Kännetecken är den grundna plöjning med speciell plöj, som utförs på juktigheten omedelbart efter jordens inbäring för att förhindra att alltför mycket ogräs växer upp.

4816

Den rännan där ploggen gitt fram kallades
fira ($f\ddot{e}l\dot{a}$, -a n, -ra, -ra n d). Om den lös-
skurna jordskivan användes kallas tillra
($f\ddot{e}l\dot{a}$ Ha, -a n, -a, -a n d). Det vanligtvis fyllt
kallades som fönt nämnt plogland.

Tegläggning: Plogningen börjades med att
lägga upp en rygg (L ä g g a ö p p en r ä g g).
Fig. 32. Detta tillgick så att två första plogjuten
mot användes, och under de två första tillrä-
na var marken alltså optöjd, vilket gjorde
att ryggen blev högre än det omgivande plog-
landet. Det var viktigt att ryggen blev rak och
avståndet från senen ökades upp (S t ä g a
o p p) vid årens båda ändar. Tid den ändra
man plogade mot rathis en stor d. dyf, som
köraren kunde sikta mot. Därpå körde man
svant ryggen under vändning åt höger, och på
tio steg budd på vändning åt höger. Detta steg

kallades en teg (tēg, tēgarn, tēg/a,
 -arna). Tid en lärnades i regl en rens
av se å sj järens budd till den s. k. ren-
den (v. d. ut de d/a, -a, -a, -a), varom me-
ra nedan. Stik te lades vpp ca fulla
steg från den stojila tegens yttre kant, och de
den var stojil äro stod st stojke per hugo
stegs budd mellan de lilla tegar. Stika stojke
hörd man sedan ihop (f. g. r. a. t. h. d. p.)
under vändning åt vänster, ett arbets moment
som också kallades att lägga till och från
(l. s. t. g. a. t. e. o. f. r. a. e.). Stika järan kall-
ades lön jira (t. s. i. m. f. o. d., -a, -ra, -ra).
Den stojiles i regl två gångar, del fr att den
ej skulle bli så bad och del fr att den skul-
le bli djupa. Den skulle när liqn hinstjora
som vatten jira (v. a. t. a. m. f. o. d.), varom me
nedan. I äbrar med st publ gjordes tegar.

na smatare för att man skulle få flera vatten-
 järnor. Då åken plöjdes växte gräs, lades upp-
 gama ryggar i de gamla lomfjörarna. Området
 vid vatten som senare fick plöjas kallades
 vändteq (væn tēq) och fjörarna här änd-
 järnor (æn a fjōra) eller här-fjöror (tvē-
 fjōra). Om man hade tinnat oplöjda
 rennor vid åkens sidor, kunde man vid
 plöjning av vändteqarna köra runt omkring,
 plöja runden (p lōā rō i n d a n). An-
 tingen körde man då åt vänster och plöjde
 yttre delen först, dvs. lade mot vatten
 (lā a mō āt rē n a n), eller också kör-
 de man åt höger och plöjde den inre delen
 först, dvs. lade mot det plöjda (lā a mō āt
 d e p lō ā d a). Att köra med plöjen utan
 att plöja någon fjera kallades att köra lomme
 (fjōra fjōra) eller att asa plöjen

(à sa p l o ä m). Om plogen inte gick
 ned ordentligt utan lämnade ett likt stycke
 oöföjt, fick man en spickgädda eller mista
 (m é s ta, -an, -a, -a n d), jfr vid härvning. För-
 vor och rötter kunde vid plöjningens slutna
 mellan kniven och ploghöggen så att det bel-
 sade ihop sig (h ö l s a d a g e h ö p s a)
 eller sovade (s ö r v a d a) ihop sig. Man
 fick då skura och rensa plogen (r ö n s a
 p l o ä m).

Trädsbruk och gödsling: Tjugo benämningar
 var träda (t r ä p, -an, -a, -a n d), lägga i
 träde (l ä g g a i t r ä) och ligga i träde
 (l ä i g g a i t r ä). För att hindra ogräs från
 att växa och för att utrota redan befintligt ogräs
 ärdes träden flera gånger under sommaren och be-
 vades så ofta som hade tid. Efter härvningen
 kunde man ogräset omläsa i moar (m ö ä, m ö ä n,

m. s. ä/a, -ana), ty man hade tyft hemmen på sum-
 ma ställe för varje stak. Det var särskilt
 den bevärliga kvickroten man ville komma åt.
 Den kallades långrot (lång röt, -a t)
 eller vitrot (vitt röt, -a n). Man behöfde
 alltså inte träden, och de heller bearbetades den
 med glog. Slämnat sålde man ofta bort skor.
 Den lades sedan i skomurar (skön mållp,
 -on, -ra, -rana) runt åkrarna. Det var i syn-
 nerhet dagsverketslagarnas arbete, och de flesta
 av dessa var skickliga skomursläggare. Då det
 alltid fanns gott om skor fick man också lägga
 skorin mitt i åkrarna (skön röt, -t, -n).
 Det var också vanligt att man dröade (dä-
 kade) under den till åkrarna lag i träde.
 Trädet rensade man diken (rensade dä-
 ke), dvs. högg bort buskar som växt upp
 på renarna (ren renfän, -a, -ana) och

öste upp baltens lammet. Östräpande dikning
 har jag endast lyckats på sparsamma upptag-
 ningar. Likernas djupa och antal berodde givet
 vis på årens lutning och fullighetsgrad, eller
 som man sade hur jult jult (g o t j a l l)
 där var och hur svart där var (s o i t a - t).
 3 åkrar som innehåll mycket badesgror gräv-
 de (b a k a s o i t a, - a n, - d, - d n d) var fyllt
 med små öppna diken, laggdiken (l a g g a -
 d a i k a). Ett särskilt fulligt ställe i åkrar
 sades vara vattensjukt (v a t n s j u k t)
 och kallades ett säg (s o g, s o g a t, s o g, s o g a n).
 Likets slutande kant kallades slänt (s l a n t,
 s l a n t a n, s l a n t a, - a n a), medan kanten
 i laggen kallades ren. Dessa uttryckades om
 möjligt som bet, men man sålde givetvis på
 den så snart som möjligt. De största diken
 kallades flodiken (f l o d a i k a), kanten

(k a n a l, - a n, - a, a n a) eller utfallsdiken
 (k u t p a l s d a i k a) med den förste termen
 vanligast. Täckdiken användes så långt till-
 baka som sagomannen kunde minnas, men de
 var ej så vanliga. Speciella grader för täckdik-
 ning är moderna järkelser. På botten la-
 des först klappneten (k l ä p / a, - a n), och
 ovanpå denna lades så mossor eller ertis för
 att jorden ej skulle rinna ner mellan skraman.
 Sist öste jord på. Jord som östes upp ur di-
 ken kallades dikojord (d a i k a s j o r d, - a n).
 För att sprida ut denna använde man ofta den
 jordat ontalade sladden, men man kunde också
 kasta omkring den med gyp eller spade, beroen-
 de på hur gynn mycket loven (t o r v eller
 t o r v, - a n, - a, a n a) som finns i den. Att
 slå sönder (s l a s e n a) loven var gängse
 benämning.

Broar: Som broar ($\text{br} \underset{\vee}{\text{a}} \text{a}$, $\text{br} \underset{\vee}{\text{a}} \text{a}$ n, $\text{br} \underset{\vee}{\text{a}} \text{a} / \text{a}$, -ana) användes, om man skulle va-
ra särskilt omsorgsfull, murade skottummar
(stäm $\text{br} \underset{\vee}{\text{a}} \text{m} / \text{a}$, -an, -a, -and), som täckts
med jord och löv. Men murade av ljuv-
liga flata stenar, passlor ($\text{p} \underset{\vee}{\text{a}} \text{a}$ lpa, -an, -
-and). Fåda vanliga var träbroar be-
stående av ett par bjälkbitar lagda värs över
diken. På dessa vilade sedan klyvet underverk
eller plankbitar. Några särskilda benämningar
på broar delar har jag ej kunnat finna.

Göda äkrarna: Formen gö ($\text{j} \underset{\vee}{\text{ö}}$) borde ha
varit ganska vanlig både som verb och substantiv
i betydelsen gödsel. Som substantiv finns
den i obestämd form i ordstivet "aprilens
är som jörög där som ingen kommer" ($\text{a} \text{p} \text{r} \text{i} \text{l} \text{e} \text{n} \text{s} \text{ä} \text{r} \text{s} \text{o} \text{m} \text{j} \text{ö} \text{r} \text{ö} \text{g} \text{d} \text{ä} \text{r} \text{s} \text{o} \text{m} \text{i} \text{n} \text{g} \text{e} \text{n} \text{k} \text{o} \text{m} \text{m} \text{e} \text{r}$)
($\text{a} \text{p} \text{r} \text{i} \text{l} \text{e} \text{n} \text{s} \text{ä} \text{r} \text{s} \text{o} \text{m} \text{j} \text{ö} \text{r} \text{ö} \text{g} \text{d} \text{ä} \text{r} \text{s} \text{o} \text{m} \text{i} \text{n} \text{g} \text{e} \text{n} \text{k} \text{o} \text{m} \text{m} \text{e} \text{r}$)
 $\text{d} \text{ä} \text{r} \text{s} \text{o} \text{m} \text{ä} \text{r} \text{g} \text{e} \text{n} \text{k} \text{o} \text{m} \text{m} \text{e} \text{r}$).

De gängse kromenar i stället att gödsla
 (jē s l/a, -a d a, -a t) eller dynga (d a y g/a,
 -a d a, -a t) med något jättride för den senare.
 För att få en äker riktigt kläk (k l o k), dvs.
 bödig, gödslade mera kraftigt, men gödslade yngre
 den (jē s l ö n). Som substantiv förkom
 dynga (d a y g/a, -a n), gödsel (jē s a l, -a n)
 eller skit (h e t, h e t a n). Gödning är en or-
 demare hem som avser konsgödning, och gänga
 benämningar på denna är sädgödning (s e k a
 j e d n e n, -e n), säddynga (s e k a d a y g a)
 eller sädeskit (s e k a h e t, -a n). Konsgöd-
 -ning kom successivt i bruk efter skelbäppet, först
 på stora gårdar men på mindre först under de
 senaste tjugo åren. För olika slag av gödsel
 var de vanligaste benämningarna lagirdedynga
 (l a g s d a y g a), stalldynga (s t a l d a y g a),
 svinsk (s v a i n a h e t -a n) och på gödsel

från ortrådet hussgödsel (h^usⁱs^a j^es^a l^a b^an).
 Gödselhögen kallades dyngsted (d^yng^st^ed^a,
 -a n) eller gödselst^ed (j^es^a l^a s^te^d^a, -a n).
 Den gödselhöj som på vintern lades upp på
 åkeren kallades songst (s^ong^st^a, -a n,
 -a, -a n d). Tidigast hade man i möjlighet
 att laga vara på gödselvattnet (j^es^a l^a-
 v^a t^a n, -t), då man i hade cementerat
 underlag för gödselhögen. Senare kom gödsel-
 vattenbrunnar (j^es^a l^a v^a t^a n b^rä n,
 -a n, -a, -a n a) i bruk.

Gödselköring: Termerna var köra dynga
 (f^je^ra d^yng^a) och köra gödsel (f^je^ra
 j^es^a l). Som redskap användes den fjunt om-
 talade dynggrepa. Vid avlastningen användes ad-
 så dynghakar. Man körde alltid gödsel i
 säcken (s^ett^a, -a n s^et^t, -r a eller -
 r a n a), som också kallades songst^a.

(dä g s ä t a), fig. 33. Den bestod av en rät-
 tus botten (sä t a s b ö t a n) med justit-
 lunde golvlar samt två birstyckbara fjölar
 (fjö l, fjö l a n, fjö l a l l e r f j ö l a,
 fjö l a n a l l e r f j ö l a n a). Fjölarna stöddes
 ned i urtagen på golvarna (gä v a l, -a n,
 gä v l a, -a n a) och kunde sedan bäras vid
 bottenen på mitten för att de ej skulle bäras.
 Säcken sattes på en bultvagn, och klotar un-
 der till med urtag för vagnen gjorde att den
 inte gled. Vid komning på vintern sattes
 den på en drög (dr ö g, dr ö g a n, dr ö g a n,
 -a n a), fig. 34. Dessa var av enkel konstruktion.
 Ut på långa, kraftiga medlar (me g, me g a,
 -a, -a n a) av bok (bö ä t a), som förbands ned
 på birstyckan, sä t a n (sä t a n, -a t,
 -a n). På dessa vilade säcken, och de var
 fästade medelst tvärbjörnar (tr ö e n b ö g a).

som slogs i borsade hål i såväl meder
 som viden. Senare kom flakvagnen till an-
 vändning vid gödselköring, och den kallades
 helt enkelt flake (flä^lä^lä^lä^l, -an, -a, -ana).
 Men kände tynga (Clä^asa d^äÿga), och
 detta arbete hjälpte även kvinnorna till med.
 Kände man kraftiga dragare gradades gödseln i så-
 fem joner att man gick upp och framgick i den.
 Då lades också råge (r^ää^ää^ä, -an). Till arbet-
 ningen togs ena hjulen bort, och med dyngbräcken
 var man red en liten hög med gödsel. Större
 höjder sättes fram ett öfver, och en ny hög
 lades till. Dessa små högar sprutades ut med
 spade eller gyp, och sedan var det kvinnornas
 och barnens tur att bräda tynga (br^ää^ää^ä
 d^äÿga), dvs. stå under kolorna (k^ää^ää^ä, -an).
 Till detta arbetsmoment användes en dyngbrä
 (d^äÿg^g br^ää^ää^ä), s. 35. Senare bestod en en

kraftig gren, som nedtill delade sig, gärna
 regelbundet, så att man fick ett skeliteren-
 te redskap. På vintern körde man ut gördal
 i kongosta, som tröskes med grannis (grä-
 na väis, -at). Ibland lades en kongost på
 hösten, som fick ligga till nästa höst sig-
 sädd. Gårdar som låg över på jorden sades hä-
 ta (fjätka, -ada, -at). Gårdsting skedd med
 på hösten före rågsädden, på vintern i regel-
 fast om man satte potatis på samma ställe
 flera år i följd. Gårdarna myllades alltid ner
 med plog, och man plodde eller vände ner
 sopnga (ploga, väna ned sopnga).

Törn- och höstbädd.

Gemensamma benämningar på allt vinterväxande
 var vären (vären) och ett vära (vära-
 -ada, -at). Törnen skulle börja i kullonke

vecka (trätans v^ucka) enligt den
 gamla veckoförläggningen, dvs. omkring den 6
 april. I de andra sägn^r räknades ja tal-^{(r^op^u}
 längs från midsommars. Då våren var slut-^{-m, -a, -am^o}
 hade man tillvärat (tⁱv^or^or^ot). Man
 sade t. d.: han hade tillvärat till jingst
 (han h^ol^od^o tⁱv^or^or^ot t^ep^ol^og-
 a t^ot). Men jord man skulle så och sätta
 på under våren kallades vårdjord (v^or^od^oj^oo^oo^o
 -n). Då avsedd areal var besidd hade man
 tillvärt (tⁱs^og^ot), sivat på våren som på
 hösten. Råg (r^og, r^og^on) var höstvärd
 (h^ost^os^oe, -an) och havre (h^ov^or^oe,
 -n) v^or^os^oä (v^oo^os^oe, -an), v^or^oden v^ork
 (v^or^ot^o, -t) och kom (k^oo^om, -at) kom-
 de vara bäddarna. Pluralformen rågar (r^og^og^o
 -ana) användes i uttryck som: i vår vår
 rågarma jiva (e^t v^oo^o o^th^oo^o r^og^oana

gäina), var rögen på olika fält eller går-
dar. Ubräkt kallades sädesgrö (sæda grø,
-at). Då jorden redde sig (rēda sa) och
alltså inte var för sur (fo sēud) och lätt
vid (lōda vē, lōa, lōda, lōt) var
det tid att redan till till säningen (rēa tē
se sä n e g e n). Den röjda åkern her-
vades först grundligt med träbälkharv, sedan
med gladdharv eller den mindre fjäderhar-
ven (fjæds harv). Därefter jämnades
slätts ut med jordsladden. Där åkern her-
vats upprepade gånger, var den tillredd
(tē rid).

Sådden var alltid ett karlgöra och utför-
des av en säare (sæd r/a, -an, -a, -ana). Av
praktiska skäl måste han stå i medvind (mē-
v e i n). Ubräkt förlades i säcken till åkern,
och dess utplaceras längs renen på lagom

avstånd från varandra. Säckarna bars eller
 kördes på vagn beröende på kvantlattan och
 avståndet till åker som skulle besås. Säven
 sådde (s^aa, s^aa, d^a, s^aa, t) och bar utä-
 det i ett sädeskar (s^aa, a, b^a, a, s, -t, -, -n),
 fig. 36. Säckens botten var av trä och sidor-
 na var flätade i korsflätning av jute eller
 sälg (s^aä, l^a, -t). I den yttre kanten var ett
 handtag, som säven höll i med den vänstra
 handen, medan han sådde med den högra. Sä-
 deskar var försatta med en rem med brokar
 bakade i äpplen. Remmen hängdes som ett bry-
 gel över en axel. Sävsingsmaskinen kom
 i allmänt bruk på halften först under 20-talet.

Folkspråk om min sagoman klöver- och
 gräsprä för hand (f^a h^a, a, g^a, m) både åt sig
 själva och åt grannar. Ett vis ståt för man
 på präden, och arbetet kallas att så in f^a a g^a.

(j^oi^o) eller sä^oigen (s^oa^o e j^oi^on). Kliveråken
 kallades sedan igersåring (j^oe^on s^oa^o e j^oi^on,
 -a^on, -a, -a na). Det skyde som sä^oaren beväd-
 de under det han gick från ena änden av
 åken till den andra kallades en j^oirgi
 (f j^oe^o s j^oi^oa, -a^on, -a, -a na). Den skulle vara
 j^oira^o eller j^ora^o som bud. Samma beteckning
 hade man på den linge, som en vedbjärrens
 drog upp i j^oirgens yttre kant, för att sä^oaren
 skulle se hur bred han skulle kasta säden.
 Denna linge drogs upp med ett rönsj^orn.
 Vedbjärren kallades j^oirgine (f j^oe^o s j^oi^oa,
 -a^on, -a, -a na). Min s^oger om var sä^oaren
 skidhöj i att sä, att han ej behövde näjon
 j^oirgi att gå efter. Osädda påken kallades
 episkgäddor. Säden myllades med (m^o s i^o l^oa
 n e s, m^o s i^o l^oa d e, -a t) med multhare eller
 isken, och sä^oaren vägrade man med kubb^oen.

i synnerhet om det var en åker som hade
lätt för att torka ut.

För att avlede vattnet körde man upp
vattenfjor (vå t en f ä / ä, - a n, - a d, - a m a)
med åker. De utmygnade i som fjorna man
gitt vid glöjningen eller i en annan speciellt
djupa fjora uppkörd för ändamålet. De stora
fjorna mygnade i ett dike. För åkermyggl
vattensjuk, hade man vattenfjorna på fyra å
fem årens rotind från varandra. De köi-
der upp ofta sådden, och de kammar (k a m,
k a m a n, k a m p a, - a n a) åkerfjoran sköt
upp näck jömnas ut. Det var kvinnoarbete
och gick så till att man med den först beskrivna
krattan drog ut jorden mellan fjorna. Man
gick alltså mellan två fjoror och tog ett lag med
krattan först på den ena fjorns kam och sådden
på den andra. Arbetet kallades att höja sig

(h^ol^lja r^og, h^ol^lda, h^ol^lt). Man
stakade (s^tr^ok^oa, -ada, -at), så man
körde myr vatten järor.

Köksbrödgräden kallades brödgrädsland
(b^rö^dg^rä^ds^läⁿd), och ansvarat för detta
skötet vitade helt på kvinnorna. På vintern
och hösten skulle man gräva brödgrädslandet
(g^rä^va b^rö^dg^rä^ds^läⁿd^t) och på som-
maren fick man baka (b^ak^oa, -ada, -at)
där.

Östakören skulle sättas i sjunde veckan
(s^ott^onda v^eck^a), dvs. andra veckan i maj.
Arbetet kallades alltså sätta r^ott^o (s^ot^oa
r^ot^ot^o, s^ot^oa, s^ot^ot). Ibland man satte
på var i regel en rågstubbriker, som plöjts
hösten förut. På vintern ristades (r^ost^oa,
-ada, -at) den en gång med arden, och efter
en bearbetning var den så klar för sättning.

Gårdslinj förkom i regel endast, om man ha-
de godtis på samma åker. Huru är i följd.

Får man att sätta i höfdes upp med änder, man
ärde ner godtis (äggda n e s a t a t a).

Sättern (sätara, sätan, sätarna, -ana)
var i regel en ^v kvinna, och hon satte endast
hundra fjörå fjön (fig. 32). Sedan ohjndade
hon sig ned till änden och satte hundra den
andra fjön upp till mitten. Den tredje fjö-
ren satte längs från överändan till mitten
osv. Detta opraktiska jämföringsätt använde
man därför att sättern bjöt inte ansigt hin-
na ned. Så omvignom övergick man oundelbar
till att sätta hela fjöna, dvs. varannan. Man
böjde ända vid åkerns ena kant och fortsatte
så, tills den tog slut. Då man gick över den
satta godtis med andra fjön, höljde
Ch o l j a k ö d e k ö t t a n.

Potatisen som sattes kallades sätthakts
 (sæt̄s p̄s t̄æt̄s), och för att göra den
 droggare, skar man den i så många bitar
 som det finns groddar (g r̄d̄ ǟ/a, -a n, -a, -and)
 eller ögon (öḡ/a, -at, -a n, -and n). Över-
 bliven bit utan grodd kallades skolk
 (s k̄ o l k, s k̄ o l k a n g e ö l s p̄, -a n a). Skä-
 ra potatis (ḡ e r̄ a p̄s t̄æt̄s, s k̄ a d,
 s k̄ ä t) var kvinnligtgöra.

Sätthorn förvarade potatisen i ett sätthör-
 kläde (sæt̄s f̄ e r̄ k l̄ a, -t, -n) av säckväv
 (sæk̄ a v̄ e v, -a n), fig. 38. Förklädet nedre
 snibbar var förbundna med en rem eller ett
 snöre bindet med säckväv, som hängdes över
 halsen. På så sätt fick sätthorn både häm-
 derna fria till arbetet, men horn (horn) kunde
 också hålla i förklädes snibbarna med vän-
 ster hand vilket in var obekvämligare.

Efter sätningen användes potatisen så många gånger som möjligt för att man skulle kunna hålla efter Chāṣṭa ēta, kōl, kōlāt ogräsk. Träbalkar användes för detta ändamål. Då potatisen vuxit så mycket att den var radad (rād) var det snart tid att rensa potatis (rēnsa potāta) dvs. kraka för ogräsk skull. Man använde då rösgjöm. Kalkarna tog två eller tre rader samtidigt, en kasa (Chāṣṭa, -an, -and), och då den var slut, vilade man kasa (vāṭa kāsā). Potatisen besprades (kōṣṭa, -ada, -at), då den var ungefär utvuxen, och med rösgjöm drog man då upp jord mot kalkarna (Chāṣṭana). Sedan metoden att endast öfver halva raden prängills, blev det omöjligt att använda änder vid besätningen.

4816

Fig. 1

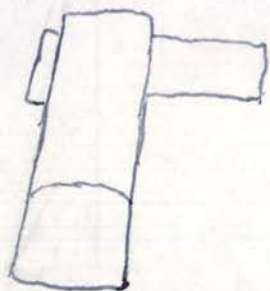

Fig. 2

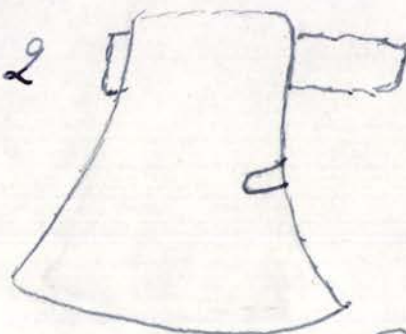

Fig. 3

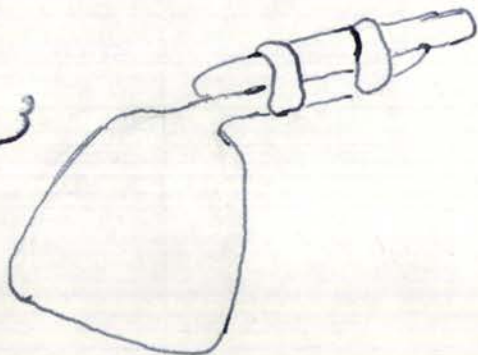

Fig. 4

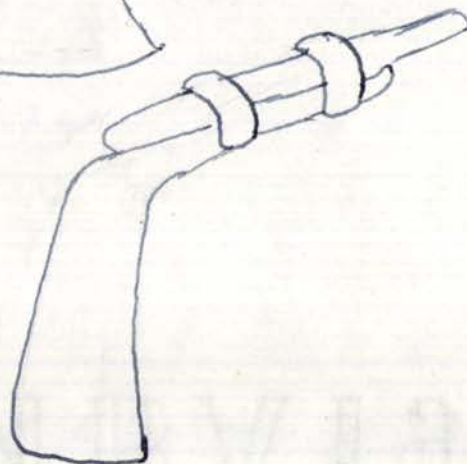

Fig. 5

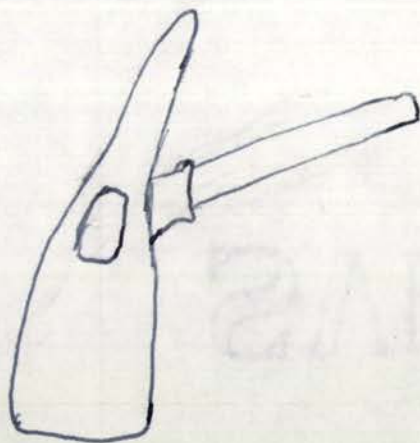

Fig. 6

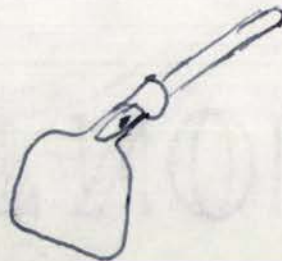

Fig. 7

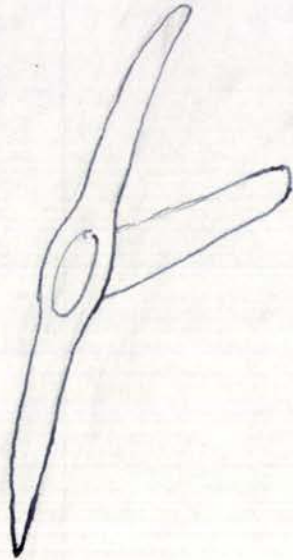

Fig. 9

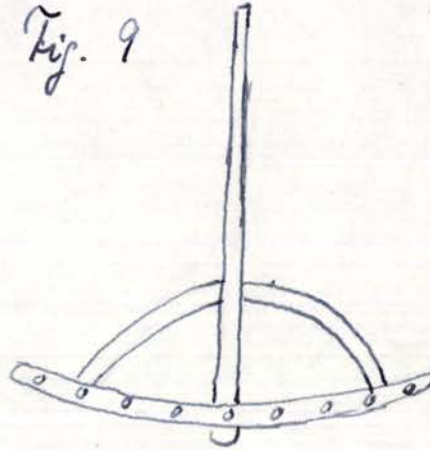

Fig. 8

Fig. 10

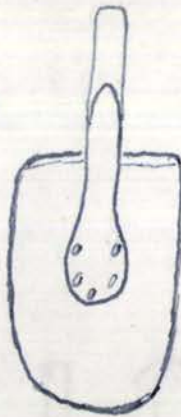

Fig. 11

4816

Fig. 12

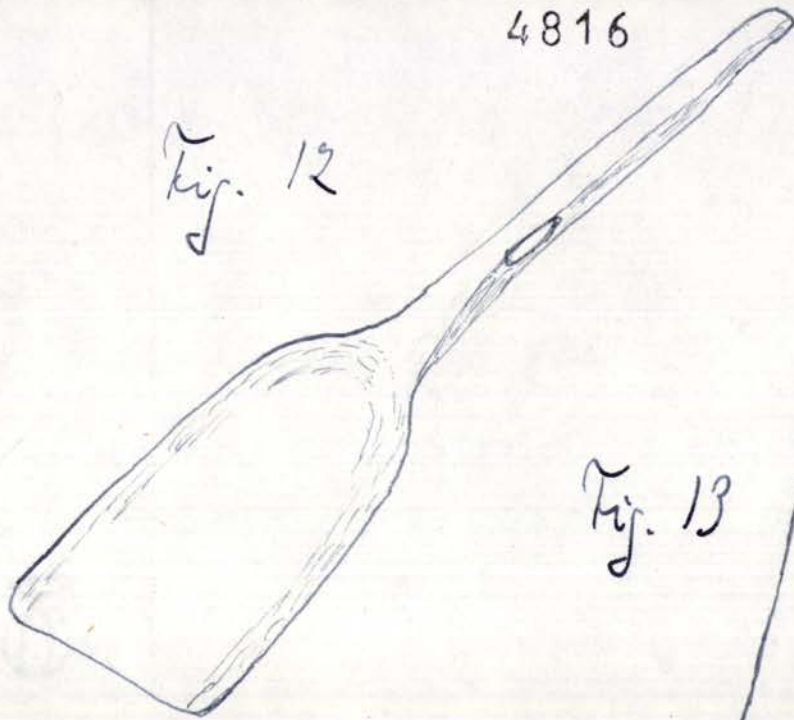
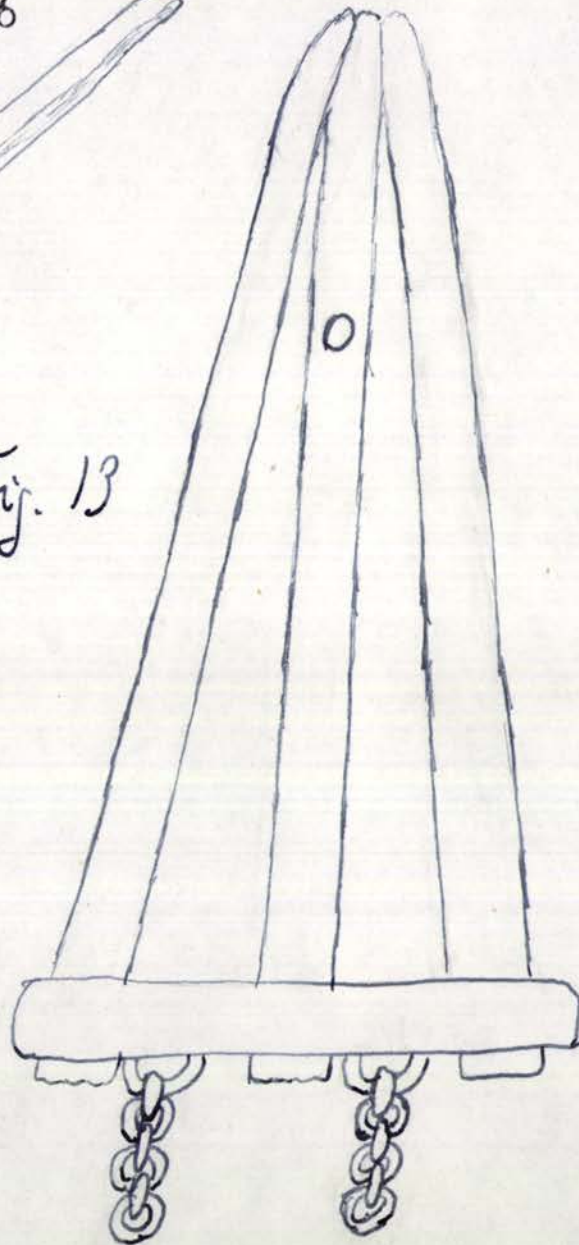

Fig. 13

4816

Fig. 15

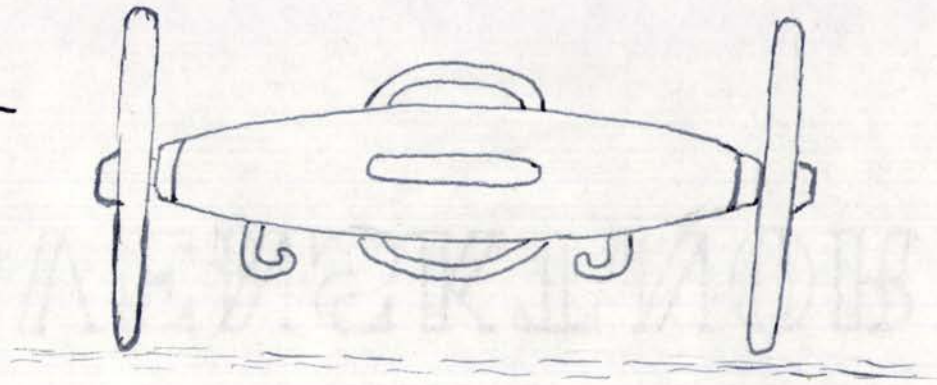

Fig. 14

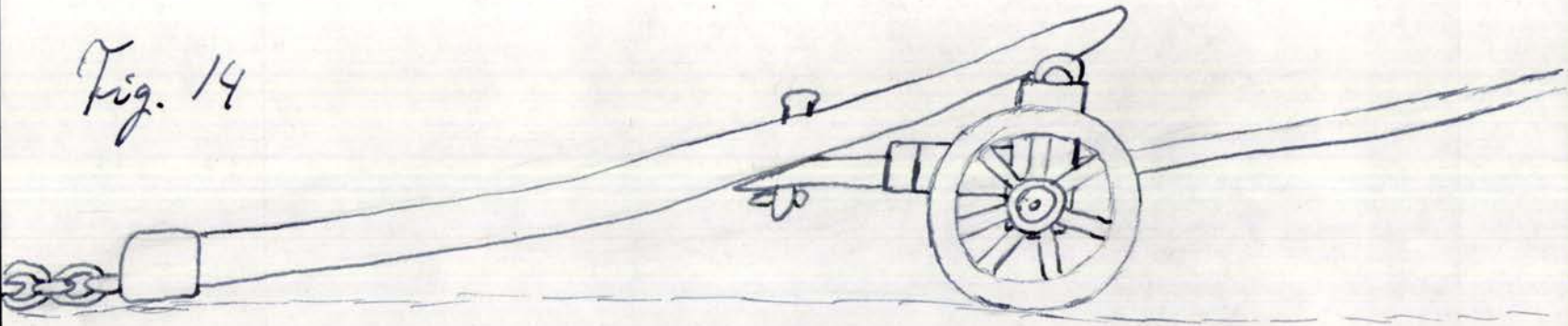

Fig. 16

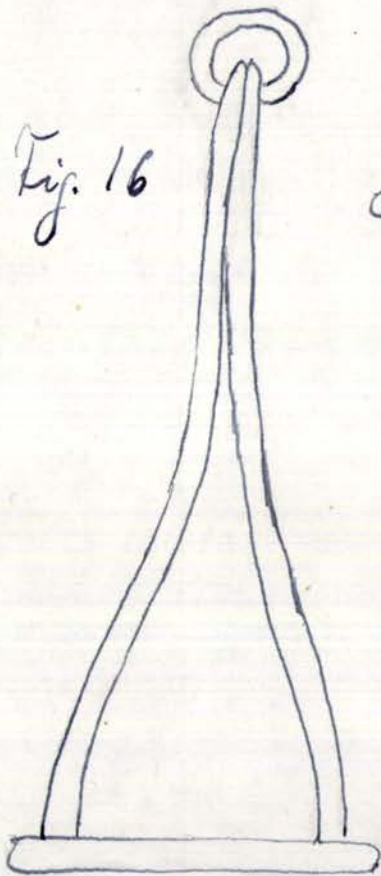

Fig. 17

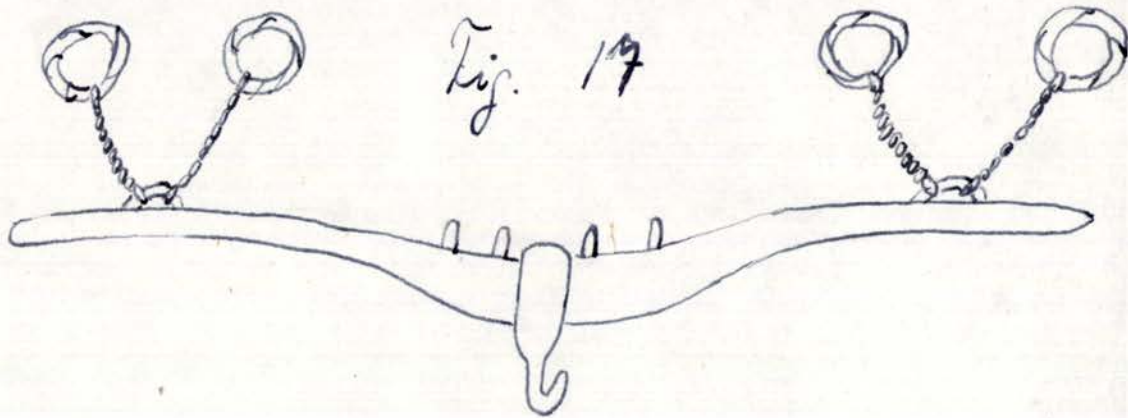

Fig. 18

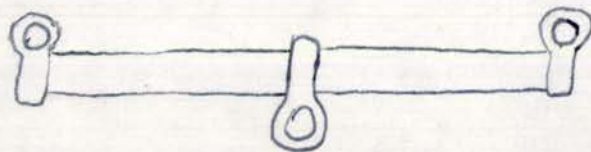

Fig. 19

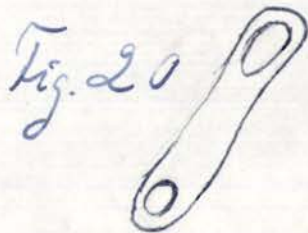
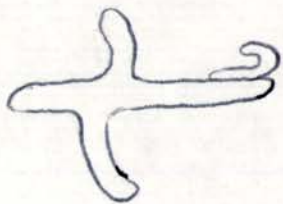

Fig. 20

Fig. 21

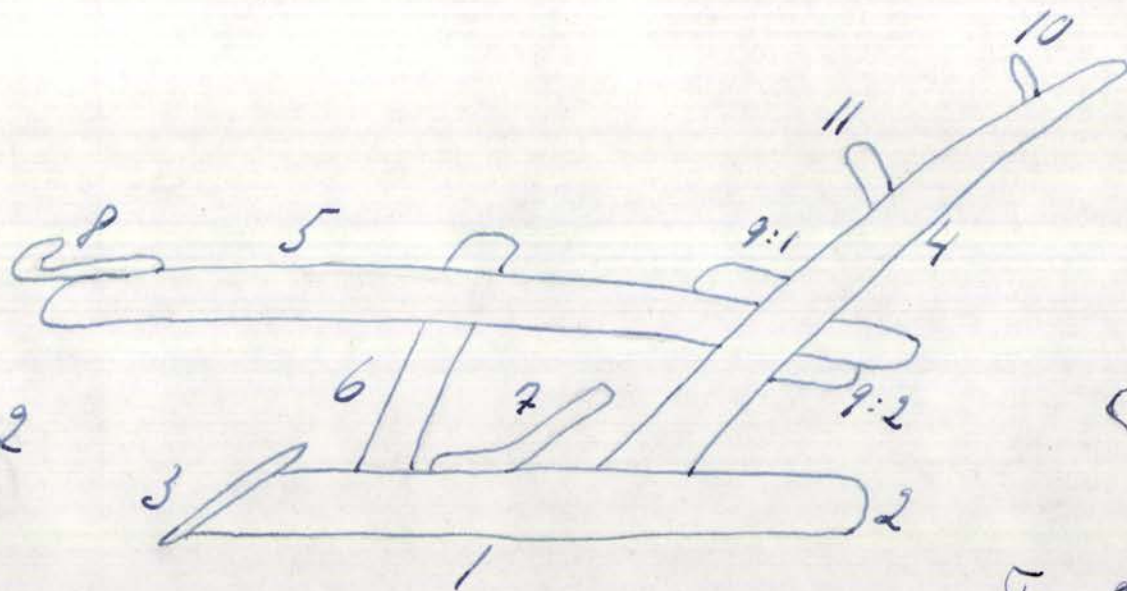

Fig. 22

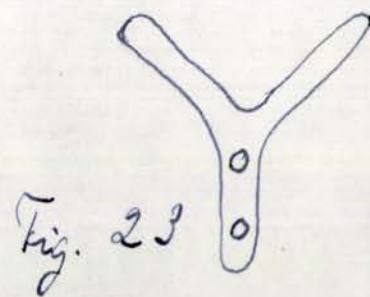

Fig. 23

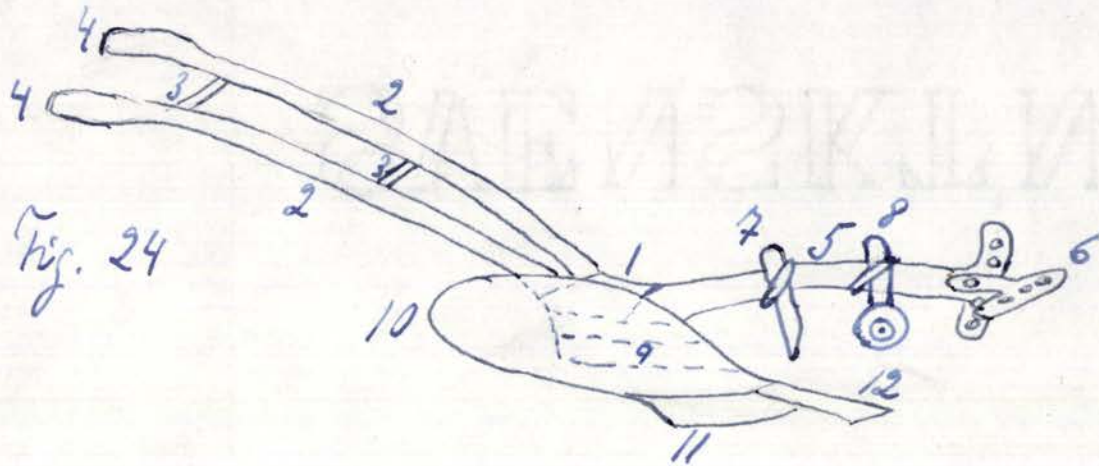
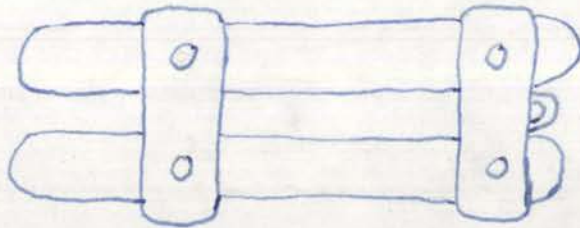

Fig. 25

4816

Fig. 26

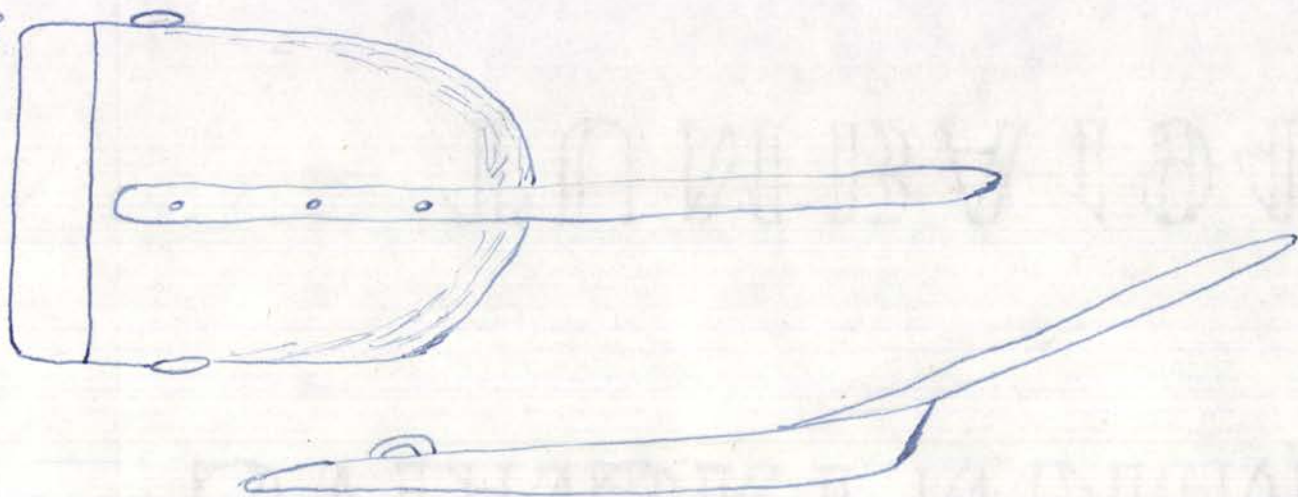

Fig. 27

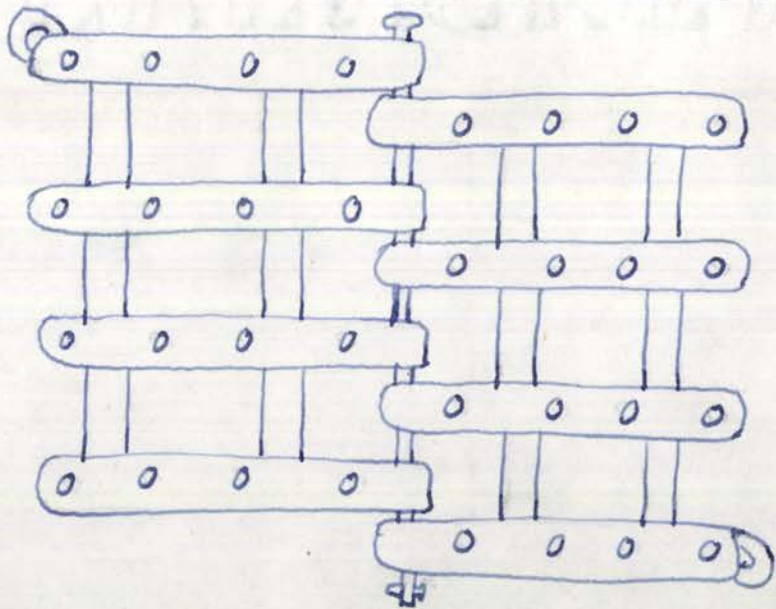

Fig. 28

4816

Fig. 29

Fig. 30

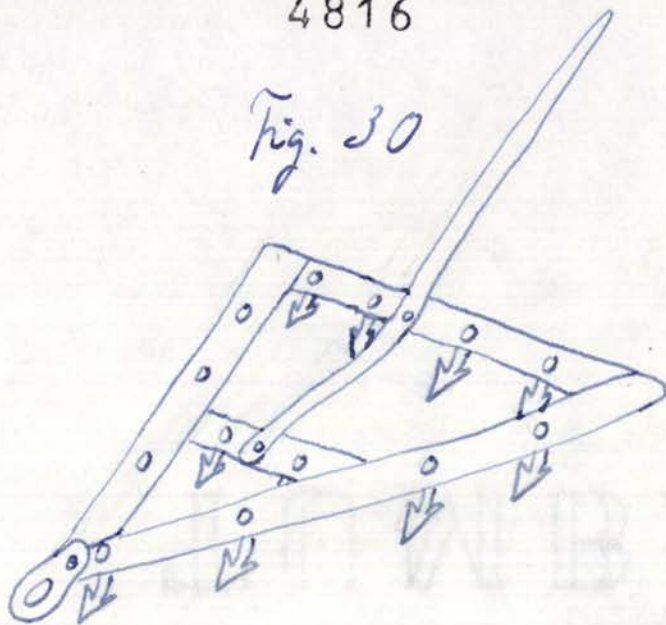

Fig. 31

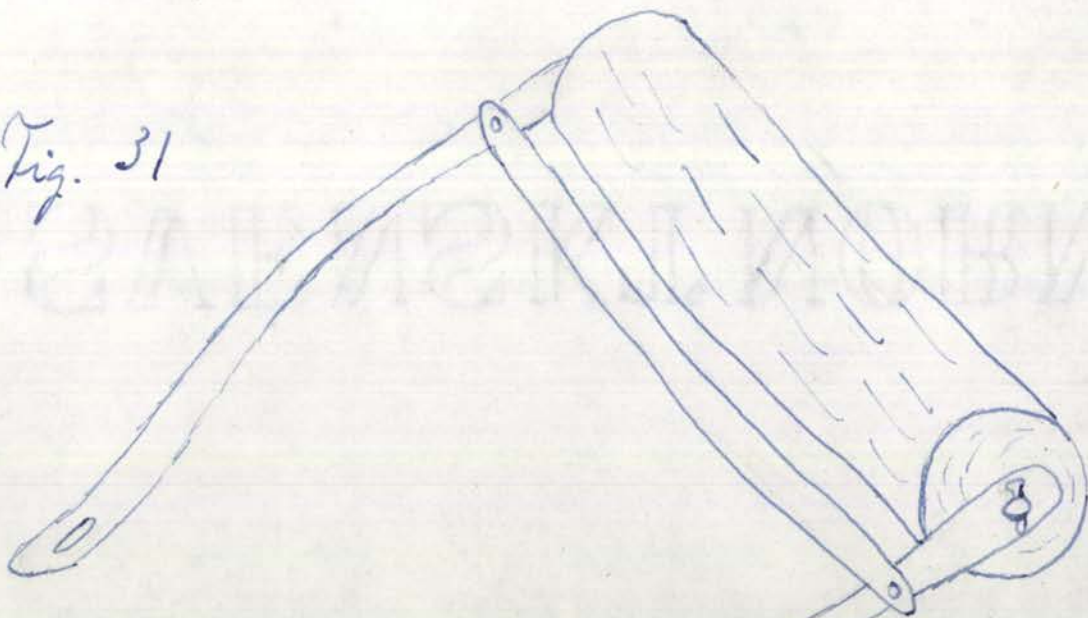

Fig. 32

Säter sedel från sidan.

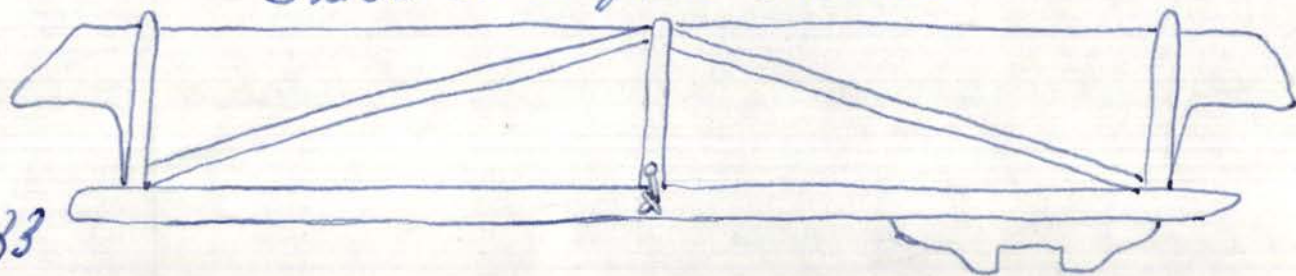
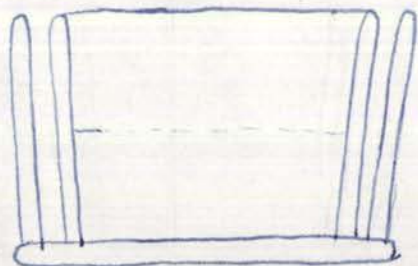

Fig. 33

Lavel.

Fig. 34

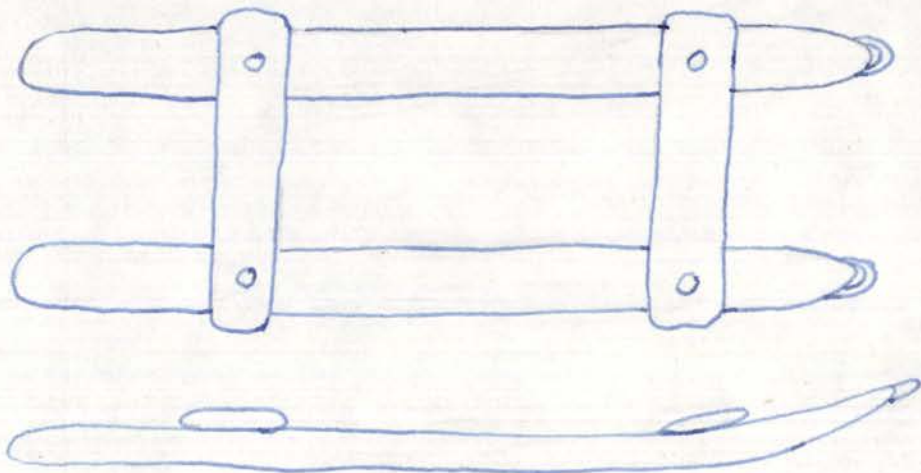
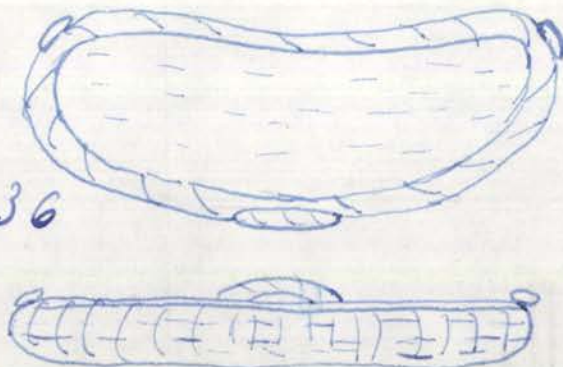

Fig. 35

Fig. 36

4816

Fig. 37

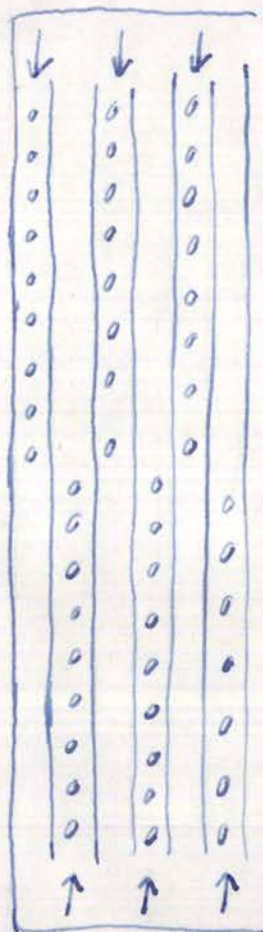

Fig. 38

